

ਯুনিভার্সিটী

ਪੰਜਾਬੀ ਉਰਦੂ ਕਾਇਦਾ

ਯੂਨੀਵਰਸੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਕਾਇਦਾ

ਡਾ. ਅਮਰਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਫਾਰਸੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੁਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ISBN 81-7205-004-6

9 788172 050047

ਮੁੱਲ ₹15-00

ਸਿੰਘ ਬੁਦਚਰਜ਼
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ੴ ਸ਼ਬਦ

ਉਚੂ ਜ਼ਬਾਨ ਪਿਛਲੀ ਡੇਢ ਸਦੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ-ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜ਼ਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਚੂ ਦੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਪਕਿਆਈ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਰਤ ਤੇ ਸ਼ੋਖੀ ਸਰਬ-ਪਰਵਾਨਤ ਹੈ। 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼-ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਚੂ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਥੇ ਉਚੂ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੋਂ ਵਿਰਵੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਛਾਰਸੀ-ਲਿੱਪੀ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਕ ਵਡਮੁੱਲੇ ਭੰਡਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਡਰੋਲ ਕੇ ਮਾਣ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਈ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਵਿ-ਧਾਰਾ ਤੇ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ-ਧਾਰਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਛਾਰਸੀ-ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੇਸ਼-ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਥਾਨਕ ਕੌਮੀਅਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪ੍ਰਤਿ ਚੌਥਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਢੇਰ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਨੁਹਾਰ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਫਾਰਸੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਰਦੂ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਕੋਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫਾਰਸੀ-ਮੂਲ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਵੀ ਮਨ-ਚਾਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰ ਕੇ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਨਥ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਰਦੂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੋੜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਅਸਾਂ ਇਹ ਕਾਇਦਾ ਡਾ। ਅਮਰਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕਿ ਉਰਦੂ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਲੰਬਾ ਤਜਰਬਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਇਦੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਬਰਕਤ ਅਲੀ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਉਰਦੂ ਵਿਭਾਗ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਣੀ ਹਾਂ।

ਊਰਦੂ ਵਰਣ ਮਾਲਾ

ا	ب	پ	بے	اللہ
ج	ح	خ	ھے	نیم
ڈ	ڑ	ڑ	ڑے	رے
ٹ	ٹ	ٹ	ٹے	ر
ش	س	ز	ڑ	س
سیں	سیں	سے	ڑے	ساد
غ	ع	ظ	ڑے	ساد
گن	اں	جے	ڑے	ساد
م	ل	ک	گ	ن
میں	لام	گاڈ	کاڈ	ڈے
و	و	و	و	و
ہ	ہ	ہ	ہ	ہ

ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਦਰਜ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਅੱਖਰ ਇਸ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਅਧੂਰੀ ਰਹੇਗੀ । ਇਹ ਅੱਖਰ « (ਦੇ ਚਸ਼ਮੀ ਹੇ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ-

ਹੁਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਮਾਲਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਈ :-

ا	ب	پ	ت	ث
ج	ج	خ	د	ذ
ز	ز	ز	ر	ر
س	ش	ص	ض	ط
ع	غ	ف	ق	گ
ل	م	و	ه	ی
پ	ھ	ٿ	ڻ	ڻ
ڦ	ڙ	ڪ	ڳ	ڳ

ਭੁਲਾਵੇਂ ਅੱਖਤ

۷۰
۷۱

ش ب خ ج د دند
ت غ ر س ط بند بند
ت ق ن س ک ک
ت شج ف نظ ه خ خ
پ ل ک م ع م ع م
ر ش ا گ ص ع م ع م
ر ش پ پ پ پ پ پ

ਨੋਟ:- ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਭੁਲਾਵੇਂ ਅੱਖਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਅੱਗੇ ਤੁਰਨਾ ਬੇਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਭੁਲਾਵੇਂ ਅੱਖਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਉਰਦੂ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼

ਉਰਦੂ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਖੈਨ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਅੱਖਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਉਰਦੂ ਦੇ ਉਸ ਅੱਖਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮੁਦੂਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੁਦੂਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ 'ਮੌਮ' ਤਾਂ ਮੁਦੂਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਮ' ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੳ (ਨੂਨ) ਦੀ 'ਨ', ੴ (ਵਾਉ) ਦੀ 'ਵ', ੳ (ਲਾਮ) ਦੀ 'ਲ', ੴ (ਸੀਨ) ਦੀ 'ਸ' ਅਤੇ ੳ (ਬੇ) ਦੀ 'ਬ' ਆਦਿ।

ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਰੀਕਾ

ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਰਦੂ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਅੱਖਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਅੱਧੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਦੋ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਤੇ ਅੱਧੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ।

ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਪੂਰੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 1 ਕਹਾਂਗੇ : -

ਾ	ਿ	ੁ	ੂ
ਤ	ਿ	ੁ	ੂ
ਕ	ਿ	ੁ	ੂ
ਵ	ਿ	ੁ	ੂ

ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 1 ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਥਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ 'ਚ ਆਉਣਗੇ, ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਪੈਣਗੇ। ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 2 ਦੇ ਅੱਖਰ ਹਨ : -

ਥ	ਤ	ਤ	ਥ
ਖ	ਖ	ਖ	ਖ
ਚ	ਚ	ਚ	ਚ
ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨ	ਨ	ਨ	ਨ
ਲ	ਲ	ਲ	ਲ
ਕ	ਕ	ਕ	ਕ
ਗ	ਗ	ਗ	ਗ
ਘ	ਘ	ਘ	ਘ
ਝ	ਝ	ਝ	ਝ
ਵ	ਵ	ਵ	ਵ

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਹੋਵੇ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਰਦੂ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਦੇ ਦੋ ਅੱਖਰ ਭਾਵ ੧ ਤੇ ਹੁੰਡੀ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੂਰੂ ਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਬਦਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ੧ ਦੀ ੨੦ ਅੱਤੇ ਹੁੰਡੀ ਦੀ ੩ ਸ਼ਕਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 1 ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ੧ ੨ ੩ ੪ ੫ ੬ ੭ ੮ ੯ ੧੦ ਮਗਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਅੱਗੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਲਿਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਖਰੀ ਅੱਖਰ ਪੂਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਖਿਰ ਵਿਚ ੧-ਪਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ੧ ਉਸੇ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਪਵੇਗੀ ਜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਭੀ ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 1 (੬ ਤੇ ੧੦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ :-

ਮੁਰਦਾ ۰۰

ਖਰਬੁਜਾ

بُرْجِز

ਗੁਮ ਝੁਦਾ

جُمْ جُد

ਪਯਾਵਾ

پیادہ

ਰੰਦਾ

رین

ਆਵਾਰਾ

آوارہ

ਦੱਰਾ

درہ

ਆਹ

اہ

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ੧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 1 ਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ੧ ਪੂਰੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਜੇ 'ਹੇ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਗਰੁੱਪ ਨੰ: 2 ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ੧ ਪੂਰੀ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਉਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ :-

ਕੁਸਤਾ

کُشٹہ

ਸੀਸ਼ਾ

شیشہ

ਖਸਤਾ

خستہ

ਸਿੱਕਾ

سکہ

ਰਫਤਾ ਰਫਤਾ

رفتہ رفتہ

۶۰	سچار ۱	۶۱
۴۷	مُکتا = جَبَر = /	۴۸
در ج کرے آسیں 'در' لیکھنا ہے تاں مبت دے پھیلائیں ایہ جاننا جھوٹی ہے کی 'د' بآہ ۹ کیس گاروپ دا اُختر ہے ۹ گاروپ نئیں ۱ نال سنبھیت ہے ۹ ایس لایی ۹ هر بان پورا پاہے گا اتے آخیر ویس پئن ہا لہا اُختر تاں بآہے کیسے گاروپ دا ہو ہے، پورا ہی پاہے گا ۹		
در	ور	(داال جبَر رے)
ڈر	ور	(ڈاال جبَر رے)
رم	رس	(رے جبَر سین)
کر = سُکی 'ک' بآہ ۹ گاروپ نئیں ۲ نال سنبھیت رکھدا ہے، ایس لایی سلاہ دے سُر ۹ ویس اونچا اتے آخیر ویس آڈیل ہا لہا اُختر بآہے کیسے گاروپ نال سنبھیت ہو ہے، پورا آہے گا ۹ سے 'کر' دے ہینے کرائے کاہ جبَر رے = کر		
کر	کر	ک + ر = کر = کر
مر	مر	مَل
ڈر	ڈر	رَل
رم	رم	مَر

نر	نِر	پل	پِل
مِر	مِر	خَط	خَط
تِب	تِب	مَت	مَت
کلام	قِلَام	مَدَن	مَدَن
سِبَق	سِبَق	چِرَس	چِرَس
سِبَق	سِبَق	دُرْشَن	دُرْشَن
مِتَر	مِتَر	كَعْمَل	كَعْمَل
دِرَد	دِرَد	تَرْك	تَرْك
مِرَد	مِرَد	مَرْسِيم	مَرْسِيم
سِرَد	سِرَد	سَخْنَت	سَخْنَت
گِرَم	گِرَم	مَطَبْ	مَطَبْ
رِسَم	رِسَم	سَمْجَب	سَمْجَب
کِسَم	کِسَم	وَسْتَخْط	وَسْتَخْط
خِسَم	خِسَم	شَخْص	شَخْص
چِسَم	چِسَم	كَشْم	كَشْم
دِرْخَت	دِرْخَت	أَدْب	أَدْب
کِمَر	کِمَر	بَرْس	بَرْس
بِر	بِر	بَدَن	بَدَن
کِرَج	کِرَج	بَمَن	بَمَن
مِرَض	مِرَض	نَظَر	نَظَر

بھرپ	خڑج	لگان	نیکن
ہمسال	فصل	نرم	نرم
ہمسال	وصل	نسلم	نسلم
نکال	تقل	ہرڈ	حرف
مسات	ست	سخام	زخم
گارج	گرج	اکال	عقل
سرت	شرط	سبر	صبر
سیبانم	شہنم	بڑان	پرتن
سیربڈ	شربت	سلاں	شلغم
دالدال	دلدل	بڑکاٹ	برکت
کسرت	کرت	خلکاٹ	خلفت
درجن	درجن	درجن	درجن
کرڈٹ	کروٹ	اڈرک	اورک
درپن	ورپن	سراں	سرجن
سینم (بُنڈ)	صمم	نام	جنم

۲۰۷

مذکور ۲

۲۰۶ کہنا = ایلہا = ।

ਜس اੱਖਰ है कہنا لाउला होवे ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ
। (ایلہا) پਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

داਸਾ	ਵਾਦਾ	ਬਾਬਾ	ਪਾਪਾ	ਜਾਹਿ
ਰਾਮ	ਰਾਮ	ਸ਼ਾਮ	ਸ਼ਾਮ	کਾਮ
ਨਾਮ	ਨਾਮ	ਮਾਮਾ	ਮਾਮਾ	ਮਾਰਾ
ਸਾਤਾ	سਾਕ	ਸਾਰਾ	ਸਾਰਾ	ਮੁਹਾਰਾ
ਘਾਸ	ਗਹਾਂ	ਪਾਸ	ਪਾਸ	ਜਾਮ
ਮਾਲ	ਮਾਲ	ਬਾਗ	ਬਾਗ	جان
ਜਾਲ	ਜਾਲ	ਬਾਸ	ਬਾਸ	ਖਾਕ
ਖਾਨ	ਖਾਨ	ਤਾਸ	ਤਾਸ	ਹਾਤਾ
ਬਾਣਾ	ਕਹਾਨਾ	ਮਾਘ	ਮਾਘ	ਮਾਤਮ
ਬਾਦਰ	ਬਾਦਰ	ਗਵਾਹ	ਗਵਾਹ	ਦਵਾਤ
ਕਪੜਾ	ਕਪੜਾ	ਝਗੜਾ	ਝਗੜਾ	ਸਾਵਨ
ਗਾਜ਼ਰ	ਕਾਗ	ਕਮਾਲ	ਕਮਾਲ	ਪ੍ਰਾਈ
ਸਤਨਾਮ	ਸਤਨਾਮ	ਕਰਤਾਰ	کਰਤਾਰ	
ਮਾਸਟਰ	ਮਾਸਟਰ	ਕਹਾਵਤ	ਕਹਾਵਤ	کਹਾਵਤ
ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ	ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ	ਜਾਨਵਰ	ਜਾਨਵਰ	جਾਨਵਰ

ਬਾਗ (ਡੋਰ)	ਪਾਂਗ	ਪਰਮਾਤਮਾ	ਪਰਮਾਤਮਾ
ਤਰਨ ਤਾਰਨ	ਤੱਤਨਾਰਨ	ਤਰਖਾਣ	ਤੱਤਖਾਣ
ਕਾਰਵਾਂ	ਕਾਰਵਾਲ	ਬਾਰਾਤ	ਬਾਰਾਤ
ਬਰਸਾਤ	ਪ੍ਰਸਾਤ	ਸਾਮਾਨ	ਸਾਮਾਨ
ਦਰਬਾਰ	ਵਰਬਾਰ	ਸਰਦਾਰ	ਸਰਵਾਰ
ਬਕਾਵਟ	ਭੁਕਾਵਥ	ਅਖਬਾਰ	ਅਖਬਾਰ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ	ਬਾਦਸ਼ਾਹ	ਬਦਕਾਰ	ਬਦਕਾਰ
ਬਦ ਸ਼ਕਲ	ਪ੍ਰਸ਼ਕਲ	ਸਰਕਾਰ	ਸਰਕਾਰ
ਸ਼ਾਨਦਾਰ	ਥਾਨਦਾਰ	ਪਾਨਦਾਨ	ਪਾਨਦਾਨ

ਕਿਉਂਕਿ । (ਅਲਿਙਡ) ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਦਾ ਅੱਖਰ ਭੀ ਹੈ ਤੇ ਕੰਨੇ
ਦਾ ਕੰਮ ਭੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਲਿਙਡ ਨੂੰ ਕੰਨਾ ਲਾਉਣਾ
ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਲਿਙਡ ਉੱਤੇ ਮੱਦ ~ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ -

ਆਮ	آم	ਆਜ	آج	ਆਰਾਮ	آرام
ਆਸਾਨ	آسان	ਆਰਾ	آرا	ਆਣਾ	آن
ਆਬ(ਪਾਣੀ)	آب	ਆਪ	آپ	ਆਬਾਦ	آباد
ਆਮਦਾਨ	آਮਦਾਨ	ਆਸਾਰ	آਸਾਰ	ਆਠ	آٹھ
ਆਚਾਰ	آچਾਰ	ਆਦਾਬ	آਰਾਬ	ਆਦਮ	آدم
ਆਵਾਰਾ	آوارਾ	ਆਧਾ	آਰਹਾ	ਆਗ	آگ
ਆਸਰਾ	آਸਰਾ	ਆਫਤ	آفت	ਆਹ	ہا

ਮਥਕ ੩

ਸਿਹਾਰੀ f = , ਜੇਰ

ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਲਾਉਣੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ
'ਜੇਰ' / ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ 'ਜੇਰ'
ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਬੱਲੇ, ਹੇਠਾਂ ਜਾਂ ਨੀਚੇ। ਇਸ ਲਈ 'ਜੇਰ'
ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅੱਖਰ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਿਹਾ
ਲਵੇ ਕਿ ਹੇਠ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ 'ਜੇਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :-

ਜਿਸਮ	ਜੰਸ	ਹਾਕਿਮ	حاکم
ਕਿਸਮ	ਜੰਸ	ਮਿਜ਼ਾਜ	مزاج
ਛਿਲਮ	جلم	ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ	کرم
ਚਿਲਮ	چلم	ਦਿਲਬਰ	ولبر
ਕਿਸਮਤ	قیمت	ਖਿਦਮਤ	خدمت
ਕਿਤਾਬ	كتاب	ਮਿਲਾਵਟ	ملوٹ
ਹਿਸਾਬ	حساب	ਗਿਰਾਵਟ	گراؤਥ
ਹਿਕਮਤ	حکمت	ਛਿਲਮਿਲ	چਮਲ
ਦਿਲ	ول	ਬਹਿਸਤ	بہشت
ਕਿਰਨ	کرن	ਸ਼ਿਕਸਤ (ਹਾਰ)	شکست
ਬਾਰਿਸ਼	بارش	ਮਿਲਾਪ	لੰਪ
ਵਾਰਿਸ	وارث	ਮਿਸਲ	مشل

دھکر	فکر	دیلم	علم
میراث	میراث	اسلام	علماء
ایکبھائی	اقبال	اسلام	سنت
ایمڈیاں	امتحان	ایسلام	اسلام
آٹیس	آئش	اپیکار	اعکار
ایسٹھاں	اٹھاں	ہالیڈے (پیٹا)	والد
اینسان	انسان	اینکیلاب	اقراب
ایمناد	اہماد	کرپال	کرمیاں
پیٹپال	پرچیاں	سیفراش	سقراش
کرداں	کروار	بیپتا	بپتا
سیڑا	ستارہ	کینارا	کنارا
پیڈر (پیٹا)	پڈر	سیر درد	سرورود
رجسٹر	رجسٹر	ایر د گیر د	اروگرو
پیاڑ	پیاڑ	پیاڑا	پیاڑا
پیاس	پیاس	دیلدار	دلدار
چیڑھاڑ	چیڑھاڑ	میرگ	مرگ
تیڈنا	تیڈنا	دلاور	دلوار
ایضاڑا	ایضاڑا	اینام	انعام
ایملاں	اٹلی	ایردا	ارادہ
ایمارت	عمارت	ایکرار	اقرار

۱۴	مسبک ۴	۱۵
بیگاری ۱ = زیر + ی (زیر + جاہے)	بیگاری ۱ = زیر + ی (زیر + جاہے)	بیگاری ۱ = زیر + ی (زیر + جاہے)
جس اخبار نے بیگاری '۱' لائلی ہے، اس نے 'زیر' لے کے آگے جاہے ی پا دیا۔ جسے :-	جس اخبار نے بیگاری '۱' لائلی ہے، اس نے 'زیر' لے کے آگے جاہے ی پا دیا۔ جسے :-	جس اخبار نے بیگاری '۱' لائلی ہے، اس نے 'زیر' لے کے آگے جاہے ی پا دیا۔ جسے :-

بیگاری ۱ = زیر + ی (زیر + جاہے)

بیگاری ۱ = زیر + ی (زیر + جاہے)

بیگاری ۱ = زیر + ی (زیر + جاہے)

ਜ਼ਮੀਨ	رُیْن	ਮਨਜ਼ੂਰ	مُنجیت
ਕਸ਼ਤੀ	کُشْتی	ਕਸ਼ਮੀਰ	کشمیر
ਕਬੀਰ	کبِیْر	ਵੀਰਵਾਰ	وَیْرَوَار
ਅਲਮਾਰੀ	الْمَارِی	ਆਸ਼ੀਰਬਾਦ	آس਼یਰیا
ਗਮਗੀਨ	غَمَگِین	ਤੀਨ	تَیْنَ
ਰਹੀਮ	رَحِیْم	ਦੀਪਮਾਲਾ	دِیپ مَالَا
ਕਰੀਮ	کَرِیْم	ਛੀਰੋਜ਼ੀ	فِیروزی
ਸਾਥੀ	سَاتِھِی	ਮੀਠਾ	مَيْتَهَا
ਤੀਰ ਕਮਾਨ	تَیرِکَان	ਅਮੀਰ	امیر
ਉਸਵੀਰ	تَصُوِّر	ਰਸੀਦ	رسید
ਖਮੀਰ	خَمِیر	ਪਨੀਰ	پنیر
ਕੀਰਤਨ	کِیرَتِن	ਮਾਹੀਗੀਰ	ماہی گیر
ਤਦਥੀਰ	تَدِبِیر	ਤਕਦੀਰ	تَقدِیر
ਦਲਾਲੀ	دَلَالِی	ਦਲੀਲ	ولیل
ਦਰਦੀ	دَرْدِی	ਤਰੀਕਾ	طَرَیْقَةٌ
ਧਰਤੀ	دَهْرَتِی	ਕਬੀਲਾ	قَبِيلَه
ਭਤੀਜਾ	بَتِیْجَہ	ਮਕਬੜੀ	مَكْبُرَتِی
ਲਕੀਰ	لَکِیْر	ਤਾਰੀਖ	تَارِیْخ
ਵਰਦੀ	وَرْدِی	ਕਮੀਜ਼	قَمِیْش
ਜਾਗੀਰ	جاگِیْر	ਗਰਮੀ	گرمی

۷۰ سਥਕ ۵ ۵۰			
۴۰ = پੇਸ਼ ۹			ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਔਂਕੜ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਪੇਸ
ਲਾ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ :-			
ਸੁਨਾਰ	سُنَار	ਗੁਕਾਵਟ	زਕਾਵਟ
ਗੁਲਾਮ	غُلَام	ਪੁਰਾਣਾ	پੁਰਾਨਾ
ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ	مُلَازِم	ਛੁਗੀ	چੁਗ੍ਹੀ
ਸੁਰਾਹੀ	سُرَاهِی	ਮੁਰਗੀ	ਮੁੜਗੀ
ਕੁਸ਼ਤੀ	کُشْتی	ਤੁਮਹਾਰਾ	ਤਮਹਾਰਾ
ਮੁਸੀਬਤ	مُسِيْبَت	ਪੁਲ	ਪੁਲ
ਗੁਰਬਤ	غُرْبَت	ਪੁਕਾਰ	ਪੁਕਾਰ
ਫੁਰਸਤ	فُرْسَت	ਪੁਸ਼ਤ	ਪੁਸ਼ਤ
ਉਲਫਤ	أُفت	ਗੁਲਾਬ	ਗੁਲਾਬ
ਕੁਰਸੀ	کُرْسِی	ਦੁਖਤਰ (ਲੜਕੀ)	ਦੁਖਤਰ
ਮੁਨਸੀ	مُنْشِی	ਕੁਲਦੀਪ	کੁਲਦੀਪ
ਫੁਲਕਾ	پُلْکَا	ਕਾਸ਼ਨ	کਾਸ਼ਨ
ਸੁਕਰ	شُکر	ਦੂਰਗਾ ਦਾਸ	ਦੂਰਗਾ ਦਾਸ
ਉਮਰ	عُمُر	ਦੂਆ	ਦੂਆ
ਦੁਲਹਨ	وُلہن	ਭੁਗਡੁਗੀ	ਭੁਗਡੁਗੀ

ਇਲਸ	جیبیں	ਦੁਲਾਰੀ	ڈالاری
ਜ਼ਰਮ	ਜੰਬ	ਕੁਦਰਤ	مُدّرت
ਦੁਰਗਤ	ਵੱਡਕ	ਦੁਨੀਆ	ਵੱਡਿਆ
ਜੂਲਮ	ਤਲਮ	ਕੁਲਜੀਤ	کھੀਮਿਤ
ਮੁਲਤਾਨ	ਲਿਹਾਨ	ਸੁਸਤ	ਕਿਸਤ
ਮੁਲਕ	ਲਕ	ਖੁਸ਼ਕ	ਖੀਬ
ਕੁਰਬਾਨ	ਕਰਬਾਨ	ਉਪਾਰ	ਅਹਾਰ
ਸੁਰਖ	ਨਿਰਖ	ਸੁਮਾਰ	ਨਿਹਾਰ
ਦੁਸ਼ਮਣ	ਦੁਨੀਨ	ਮੁਰਗਾਬੀ	ਮੁਫ਼ਾਬੀ
ਸੁਲਹ	ਚੁਲ੍ਹ	ਜ਼ਲਫ	ਜ਼ਾਨਤ
ਬੁਲਘਲ	ਬੀਬੀ	ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ	ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ
ਕੁਲਛੀ	ਕਲਚੀ	ਗੁੜੀਆ	ਗੁੜਿਆ
ਕੁਲੀ	ਕਲੀ	ਗੁਸਤਾਮ	ਗੁਸਤਾਮ
ਸੁਰਜੀਤ	ਕੁਰਜੀਤ	ਮੁਖਤਾ	ਮੁਖਤਾ
ਨੁਸਖਾ	ਨੁਖ	ਮੁਨਾਫਾ	ਮੁਨਾਫਾ
ਮੁਸਲਿਮਾਨ	ਮੁਸਲਿਮਾਨ	ਗੁੜ	ਗੁੜ
ਤੁਲਸੀ	ਤੁਲਸੀ	ਸੁਸਤ	ਕਾਨੁੱਤ
ਸੁਖਰਾ	ਸੁਕਤਾ	ਸੁਣਨਾ	ਨੁਣਨਾ
ਉਠਣਾ	ਅੱਢਣਾ	ਉਲਾਡ	ਅੱਗਾਰ
ਉਤਰਨ	ਅੱਤੜਾ	ਉਲਟਾ	ਅਤ

۶۰۔ سਥਕ 6 ۴۷۰

۶۰۔ دੁਲੈਂਕੜ = پੇਸ਼ + ਵਾਉ + ۹ + ۹

ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਦੁਲੈਂਕੜ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਉੱਤੇ 'ਪੇਸ਼' 9 ਪਾ ਦਿਓ ਤੇ ਅੱਗੇ 'ਵਾਉ' 9 ਲਿਖ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ -

ਦੂਰ	ਦੂਰ	ਬੂਟ	ਬੂਟ	ਡੂਮ
ਹੂਰ	ਹੂਰ	ਚੂਹਾ	ਚੂਹਾ	ਚੂਲਾ
ਬੂੜ੍ਹਾ	ਬੂੜ੍ਹਾ	ਬੂੜ੍ਹਾ	ਬੂੜ੍ਹਾ	ਬੂੜ੍ਹਾ
ਬੂਟੀ	ਬੂਟੀ	ਬੂਧ	ਬੂਧ	ਬੂਧਰ
ਜਨੂਨ	ਜਨੂਨ	ਚੁਨੂਨ	ਚੁਨੂਨ	ਚੁਨੂਨ
ਬੂੜ੍ਹੀ	ਬੂੜ੍ਹੀ	ਮੂਤ	ਮੂਤ	ਮੂਲੀ
ਬਖ਼ਤਰ	ਬਖ਼ਤਰ	ਮੁਹੂਰ	ਮੁਹੂਰ	ਮੁਹੂਰ
ਬਸਤੂਰੀ	ਬਸਤੂਰੀ	ਕਸ਼ਤੂਰੀ	ਕਸ਼ਤੂਰੀ	ਕਸ਼ਤੂਰੀ
ਜਲਸ	ਜਲਸ	ਜੁਲੌਸ	ਜੁਲੌਸ	ਜੁਲੌਸ
ਮੁਸਲਾਧਾਰ	ਮੁਸਲਾਧਾਰ	ਮੁਸਲਾਧਾਰ	ਮੁਸਲਾਧਾਰ	ਮੁਸਲਾਧਾਰ
ਭਰਪੂਰ	ਭਰਪੂਰ	ਮੁਹੂਰ	ਮੁਹੂਰ	ਮੁਹੂਰ
ਦੂਰਬੀਨ	ਦੂਰਬੀਨ	ਦੂਰਬੀਨ	ਦੂਰਬੀਨ	ਦੂਰਬੀਨ
ਜ਼ਰੂਰਤ	ਜ਼ਰੂਰਤ	ਮੁਰਤ	ਮੁਰਤ	ਮੁਰਤ
ਕੁਝਾਨ	ਕੁਝਾਨ	ਕੁਝਾਨ	ਕੁਝਾਨ	ਕੁਝਾਨ

مکار 7 سبق

لਾں = جਾਏ = ے

ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਆਸੀਂ 'ਲਾਂ' ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ 'ਜਾਏ' ے ਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ :-

ਮੇਰਾ	ਮੀਰਾ	ਮੇਲ	ਮੀਲ	ਏਕ	ایک
ਸ਼ੇਰ	شੀਰ	ਖੇਤ	ਕ੍ਰਿਤ	ਚੇਲਾ	چੀਲਾ
ਕੇਲਾ	ਕੀਲਾ	ਢੇਰ	ਢੁਕੀਰ	ਭੇਸ	ਬ੍ਰੈਸ
ਰੇਤ	ਰੀਟ	ਸੇਬ	ਸੀਬ	ਬੇਰ	ਬੀਰ
ਮੇਜ਼	ਮੀਜ਼	ਮੇਮ	ਮੀਮ	ਦੇਵਰ	ਡ੍ਰੂਰ
ਬਟੇਰ	ਬੈਟਰ	ਦਲੇਰ	ਵੀਰ	ਪਰੇਮ	ਪ੍ਰੈਮ
ਬੇਈਕ	چੀਹੀਕ	ਕੇਸਰ	ਕੀਸਰ	ਬਰੇਲੀ	ਬ੍ਰੇਲੀ
ਸਵੇਰਾ	ਸੋਵੀਟਾ	ਬਸੇਰਾ	ਬੀਸਾ	ਕਰੇਲਾ	ਕ੍ਰੇਲਾ
ਚਮੇਲੀ	ਚੁਮੀਲ			ਹਵੇਲੀ	ਹੁਵੀਲੀ
ਤਰਸੇਮ	ਟਰਸਿਮ			ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ	ਪ੍ਰੇਤਾਨੀ
ਮਜ਼ਦਾਰ	ਮੰਜ਼ਦਾਰ			ਦਰਵੇਸ਼	ਦਰਵਿਸ਼
ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ	ਕੀਰਾਨਾਥ			ਰਣਤੌਰ	ਰਣਤੀਰ
ਬੇਲਦਾਰ	ਬੰਦਿਦਾਰ			ਚੁਬੰਦਾਰ	ਚੁਬੰਦਾਰ
ਟੁਕੜੇ	ਟੁਕੜੇ			ਅਕੇਲਾ	ਅਕੀਲਾ
ਬੇਵੁਡ	ਬ੍ਰਿਓਫ			ਮਹਾਨੀਲਾਰ	ਮਹਾਨੀਲਾਰ

مکار 8 سبق

ਦੁਲਾਂ = ے + ੳ + ੴ

ਦੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਉੱਤੇ 'ਜ਼ਬਰ' ਲਾ ਕੇ ਅੱਗੇ 'ਯਾਇ' ਪਾ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ :-

ਕੈਸਾ	ਕੱਪਾ	ਜੈਸਾ	ਖੀਸਾ	ਸੈਰ	ਸੀਰ
ਤੈਸ਼	ਟੈਸ਼	ਵੈਦ	ਵੈਦ	ਨੈਣ	ਨੀਣ
ਸ਼ੈਖ	ਖੈਖ	ਸੈਤਾਨ	ਸੈਤਾਨ	ਹੈਵਾਨ	ਹੀਵਾਨ
ਪੈਦਲ	ਪੈਡਲ	ਪੈਰਸ	ਪੈਰਸ	ਹੈਰਾਨ	ਹੈਰਾਨ
ਮੈਦਾਨ	ਮੈਡਾਨ	ਗੈਰਤ	ਗੈਰਤ	ਬੇਚੈਨ	ਬੀਚੈਨ
ਤੈਰਾਕ	ਤੈਰਾਕ	ਸੈਲਾਬ	ਸੈਲਾਬ	ਗੈਲਰੀ	ਗੈਲਰੀ
ਐਬ	ਅੰਬ	ਛੇਲਾਣਾ	ਛੇਲਾਣਾ	ਜੈਮਲ	ਜੈਮਲ
ਕਰਨੈਲ	ਕਰੈਨੈਲ	ਜਰਨੈਲ	ਜਰੈਨੈਲ	ਮੈਰਾਤ	ਮੈਰਾਤ
ਐਨਕ	ਅੰਕ	ਬੈਠਕ	ਬੈਠਕ	ਵੇਰਾਗੀ	ਵੇਰਾਗੀ
ਸੈਲਾਨੀ	ਸੈਲਾਨੀ	ਬਰੇਸ਼ਰ	ਬੇਬਰ	ਖੀਬਰ	ਖੀਬਰ
ਟੈਲੀਫੂਨ	ਟੈਲੀਫੂਨ	ਟੈਗੀਕਾਟ	ਟੈਗੀਕਾਟ	ਟੈਗੀਕਾਟ	ਟੈਗੀਕਾਟ
ਮੈਗਜ਼ੀਨ	ਮੈਗਜ਼ੀਨ	ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ	ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ	ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ	ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ
ਪੈਦਾਇਸ਼	ਪੈਡਾਇਸ਼	ਪੈਮਾਇਸ਼	ਪੈਮਾਇਸ਼	ਪੈਮਾਇਸ਼	ਪੈਮਾਇਸ਼
ਹੈਦਰਾਬਾਦ	ਹੈਦਰਾਬਾਦ	ਜੈਲਦਾਰ	ਜੈਲਦਾਰ	ਤੰਡਿਲਾਰ	ਤੰਡਿਲਾਰ
ਮੈਡੀਕਲ	ਮੈਡੀਕਲ	ਪੈਦਾਵਾਰ	ਪੈਦਾਵਾਰ	ਪੈਦਿਆਰ	ਪੈਦਿਆਰ

مبحک ۹ سچی

ہے = ہاٹی = و = ہے

ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਹੋੜਾ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ 'ਵਾਉ' ਪਾਂ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ :-

ਦੇ	و	ਜ਼ੋਰ	زور	ਮੌਰ	ਮੂਰ
ਚੋਰ	پੁਰ	ਗੋਰਾ	ਗੁਰਾ	ਰੋਟੀ	ਰੁਫੀ
ਗੋਲੀ	ਗੂਲੀ	ਮੋਟਾ	ਮੁਟਾ	ਕਰੋੜ	ਕਰੂੰਤ
ਬੋਲੋ	ਬ੍ਰਾਵੁ	ਸੋਚੇ	ਸੁਚੁ	ਬੋਰੀ	ਬੂਰੀ
ਸੋਨਾ	ਸੁਨਾ	ਕੋਸ਼ਿਸ਼	ਕੁਝਿਸ਼	ਅਨੋਖਾ	ਅਨੁਖਾ
ਲੋਹਾਰ	ਲੁਹਾਰ	ਮੋਰੀ	ਮੁਹੀ	ਸ਼ੂਰ	ਸ਼ੂਰ
ਲੋਟਾ	ਲੁਟਾ	ਮੋਮ	ਮੁਮ	ਦੋਰਾਹਾ	ਦੁਰਾਹਾ
ਟੋਪੀ	ਟੂਪੀ	ਸੋਟੀ	ਸੂਟੀ	ਖੇਟਾ	ਕਹੂਟਾ
ਤੇਡਾ	ਟੁਫਟ	ਸੋਖੀ	ਸ਼ੁਖੀ	ਸਰਦੀਆ	ਸਰਦੀਆ
ਛੋਹੜੀ	ਲੂਪੀ	ਜੋਗੀ	ਜੁਗੀ	ਮੋਤੀ	ਮੁਹੂਰਾ
ਖੋਲਾ	ਕੁਝਕੁਲਾ	ਪੋੜਾ	ਗੁਹੜਾ	ਢੋਲ	ਢੁਹੂਲ
ਛੋਟਾ	ਛੁਪੂਟਾ	ਤੇਪ	ਤੂਬ	ਜੋੜੀ	ਜੁੜੀ
ਆਦਮ	ਹੁਰ	ਰਿਪੋਰਟ	ਰਿਪੋਰਟ	ਮੁਹੂਰਾ	ਮੁਹੂਰਾ
ਤਿਰਲੋਚਨ	ਤੁਹਾਨ	ਕੇਲਾ	ਰਾਮ	ਮਾਲਸ਼ੂਲ	ਮਾਲਸ਼ੂਲ
ਜੋੜ ਤੋੜ	ਹੁਤੂਰ	ਟਾਲ	ਮਟੋਲ		

مبحک ۱۰ سچی

کਨੈੜਾ = ہ = ر = ہ = کਨੈੜਾ

ਕਨੈੜੇ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ 'ਤੇ 'ਚਥਰ' ਲਾ ਕੇ ਅੱਗੇ 'ਵਾਉ' ਪਾ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ :-

س	سو	ਮੈਜ਼ਦ	ਮੁਹੂਰਾ	ਜੋਹਰੀ	ਜੋਹਰੀ
ਮੈਜ	ਮੁਹੂਰ	ਗੈਰ	ਗੁਹਰ	ਪੈੜੀ	ਪੈੜੀ
ਟੈਣਕ	ਰੁਨ੍ਹਚ	ਚੈਕ	ਚੁਕ	ਮੈਤ	ਮੋਤ
ਚੈਰਾਹਾ	ਚੁਹੂਹਾ	ਚੇਖਟ	ਚੁਕਹੜ	ਕੈਲ	ਕੋਲ
ਹੋੜ	ਖੁਣਚ	ਲਾਹੌਰ	ਲਾਮੂਰ	ਤਿਜੌਰੀ	ਖੋਜੀ
ਫੇਜੀ	ਫੁਮੀ	ਮੇਸਮ	ਮੁਸ਼ਮ	ਗੈਤਮ	ਗੁਤਮ
ਸੈਕ	ਸ਼ਹੂਚ	ਦੇਵਨਾ	ਦੁੱਤਨਾ	ਨੌਕਰੀ	ਨੂਕਰੀ
ਪੈਦਾ	ਪੁਲਵਾ	ਦੇਲਤ	ਦੁਲਤ	ਗੈਹਰ	ਗੁਰ
ਕੈਮ	ਕੁਵਮ	ਐਰਤ	ਉਰਤ	ਚੈਧਰੀ	ਚੁਵਰ
ਚੇਰ	ਹੁਰ	ਐਰ	ਓਰ	ਤੁਰ	ਮਾਹੂਰ
ਪੜੈਸੀ	ਪੱਤ੍ਰਾਵੀ	ਬੈਲਣਾ	ਕਹੂਲਾ		
ਤੇਹੀਨ	ਤੂਹੀਨ	ਭਗੋੜਾ	ਮੁਗੁੜਾ		
ਬਿਲੋਣਾ	ਕਹੂਨਾ	ਪਕੋੜਾ	ਪੁਕੁੜਾ		
ਮਖੈਲ	ਮਹੂਲ	ਹਖੈੜੀ	ਮੁਖੁਹੂਰੀ		
ਚੈਕਸ	ਚੁਕਸ	ਚੰਚਸ	ਚੁਹੁਰ		

ਮਥਕ 11 || سچ ॥

ਟਿੱਪੀ

ਜਿਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਟਿੱਪੀ ਲਾਉਣੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ
ਵਿਚ 'ਨੂੰ' ਲਿਖ ਦਿਓ, ਜਿਵੇਂ :-

ਰਗ	ਜੰਗ	ਜੰਗ	ਤੰਗ	ਤੰਗ
ਸੰਤ	ਸੰਤ	ਡੰਡਾ	ਫੰਡਾ	ਪੰਧਾ
ਤੰਬੂ	ਤੰਬੂ	ਦੰਗਾ	ਵੰਗ	ਰੰਡੀ
ਕੰਘਾ	ਕੰਘਾ	ਕੰਵਾਰਾ	ਕੰਵਾਰਾ	ਕੰਵਲ
ਪਤੰਗ	ਪਤੰਗ	ਅੰਧੇਰਾ	ਅੰਧੇਰਾ	ਅੰਗੁਠਾ
ਅਗੂਰ	ਅਗੂਰ	ਬੰਦੂਕ	ਬੰਦੂਕ	ਚੁਨ੍ਹੂਕ
ਪੰਡਿਤ	ਪੰਡਿਤ	ਟੰਗੜੀ	ਟੰਗੜੀ	ਰੱਖਿਸ਼
ਸੰਤੋਖ	ਸੰਤੋਖ	ਸੁਦਰ	ਸੁਦਰ	ਸੰਕਮ
ਕੰਜਰੀ	ਕੰਜਰੀ	ਕੰਜਸ	ਕੰਜਸ	ਕੰਕਾਲ
ਗੁਬਦ	ਗੁਬਦ	ਲੰਗੜਾ	ਲੰਗੜਾ	ਲੰਗੂਰ
ਸਤਰੰਜ	ਸਤਰੰਜ	ਗੁਲਬੰਦ	ਗੁਲਬੰਦ	ਗੁਲਬੰਦ
ਕਲੰਦਰ	ਕਲੰਦਰ	ਅੰਗਰੇਜ਼	ਅੰਗਰੇਜ਼	ਅੰਗਰੇਜ਼
ਇੰਡਜ਼ਾਮ	ਇੰਡਜ਼ਾਮ	ਅੰਗੜਾਈ	ਅੰਗੜਾਈ	ਅੰਗੜਾਈ
ਬੰਦੋਬਸਤ	ਬੰਦੋਬਸਤ	ਕੰਟਰੋਲ	ਕੰਟਰੋਲ	ਕੰਟਰੋਲ
ਸਿਕੰਦਰ	ਸਿਕੰਦਰ	ਕੈਲੰਡਰ	ਕੈਲੰਡਰ	ਕੈਲੰਡਰ

ਮਥਕ 12 || سچ ॥

ਥਿੰਦੀ = ਨੂੰ ਗੁਨਾ

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਜੋ 'ਥਿੰਦੀ' ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ
ਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾ ਪਾ ਦਿਓ, ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਵਿਚ
ਨਕਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ :-

ਮਾ	ਮਾਲ	ਮਾਂ	ਮਾਲ	ਮਾਲ
ਜਵਾਂ	ਜਵਾਲ	ਜਵਾਂ	ਜਾਸਮਾਂ	ਜ਼ਿਮੀਂ
ਜ਼ਮਾਂ	ਜ਼ਮਾਲ	ਰਵਾਂ	ਰਵਾਲ	ਮਕਾਲ
ਸੁਲਤਾਂ	ਸੁਲਤਾਲ	ਦੋਸਤਾਂ	ਦੂਢਾਂ	ਦੁਫ਼ਾਲ
ਸਮਾਂ	ਸਮਾਲ	ਜਾਉਂ	ਕਿਉਂ	ਕਿਊਂ
ਜਾਨਾਂ	ਜਾਨਾਲ	ਬੁੜੀਆਂ	ਆਉਂ	ਆਉਂ

ਪਰ ਜੋ ਥਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨੇ ਦੀ
ਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

ਆਂਚ	ਆਂਚੁੰ	ਆਂਦੀ	ਆਂਸੂ	ਆਂਨੂੰ
ਆਂਖ	ਆਂਖੁੰ	ਪਾਂਚ	ਤਾਂਬਾ	ਤਾਂਬੇ
ਚਾਂਦਨੀ	ਚਾਂਦਨੀ	ਚਾਂਸਲਰ	ਸ਼ਾਂਤੀ	ਤਾਂਤੀ
ਕਰਾਂਤੀ	ਕਰਾਂਤੀ	ਮਾਂਗ	ਪਰਾਂਤ	ਪਰਾਂਤ
ਡਰਾਂਸ	ਫਰਾਂਸ	ਦਾਂਤ	ਬਾਂਦੀ	ਬਾਂਦੀ

مکار 13

ٹنہیں ۱ = ۰

عیرد دی ویچ 'اللیڈ' । تے 'ہے' ۰ عیردے دے جਥਰਾਂ
ਲਾ ਕੇ ਭੀ ਨੂੰ ۰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੇਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ:-

ਫੌਰਾ	ਤਕਰੀਬਨ	لਕੜੀا
ਅੰਦਰੀਨ	ਗਾਲਬਨ	غالبا
ਖਸੂਸਨ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ)	ਖਚੁਸਾ	ونعٹਾ
ਦਫ਼ਅਤਨ (ਅਚਾਨਕ)	لازما	وھی فوت
ਲਾਜ਼ਮਨ (ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ)	وجیਊਰا	مਜ਼ਬੂਰਨ (ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ)
ਛਕਤਨ ਛਵਕਤਨ (ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ)	اਫ਼قا	ਇਤਫਾਕਨ (ਸਬੱਬ ਨਾਲ)
ਮਜ਼ਬੂਰਨ (ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ)	عکਮوا	ਅਮੂਮਨ (ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ)
ਨਤੀਜਤਨ (ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ)	یئیجیہ	نਤੀਜਤਨ (ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ)
ਇਗਾਦਤਨ (ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ)	ارادہ	ਕਸਦਨ
ਮਸਲਨ (ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ)	قصدا	ਕਵਾਲ (ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ)
ਫਿਤਰਤਨ (ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ)	فیطرا	ਫਿਤਰਤਨ (ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ)

مکار 14

ਅੱਧਰ = ਤਸ਼ਦੀਦ ॥

عیرد دਿਚ ਅੱਧਰ ' ' ਦੀ ਥਾਂ ਤਸ਼ਦੀਦ ' ' ਲਾਈ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

سੱਚਾ	سਚਾ	سੱਕਾ	سੱਕਾ	ਬਿਲੀ
ਕੱਚਾ	کੱਚਾ	ਕੁੱਤਾ	ਕੁੱਤਾ	ਦਿੱਲੀ
ਪੱਕਾ	پੱਕਾ	ਗੱਤਾ	ਗੱਤਾ	ਗੱਡਾ
ਲੁੱਚਾ	ਲੁੱਚਾ	ਸਿੱਖ	سਿੱਖ	ਗੁੱਢਾ
ਬੱਚੀ	ਬੱਚੀ	پੱਖੀ	پੱਖੀ	ਕੁੱਪਾ
ਬੱਚਾ	ਬੱਚਾ	ਉੱਲ	ਉੱਲ	ਪਿੱਲਾ
ਪੱਤਾ	ਪੱਤਾ	ਮੱਕੀ	ਮੱਕੀ	ਸੱਤੂ
ਜੱਦੀ	ਜੱਦੀ	ਜੱਟ	ਜੱਟ	ਚਿੱਠੀ
ਸੱਟਾ	ਸੱਟਾ	ਸਿੱਟਾ	ਸਿੱਟਾ	ਰੱਬ
ਤੁੱਕਾ	ਤੁੱਕਾ	ਬੁੱਧੂ	ਬੁੱਧੂ	ਅੱਥਾ
ਇੱਜਤ	ਇੱਜਤ	ਮੁਰੱਬਾ	ਮੁਰੱਬਾ	ਅੱਛਾ
ਜੱਲਾਦ	ਜੱਲਾਦ	ਪੱਲੇਦਾਰ	ਪੱਲੇਦਾਰ	آਬਾ
ਡਕਬੁਰ (ਘੁਸੰਡ)	ਡਕਬੁਰ (ਘੁਸੰਡ)	ਤਕਲਫ	تکلف	اੱਚਾ
ਤਮਸ਼ਕ (ਇਕਰਾਰ ਨਾਮਾ)	تمسک	تکلف	تکلف	تکلف

سیکھ ۱۵

ہاٹی مارڈلہ = ۶

تھاں اُنہوں 'ہاٹی' نے لیکھنے ویچ تاں آہے پر پڑھن
ویچ نا آہے، جیहے:-

خُس	خُود	خُدی	خُودی
خُس	خُوش	خُسی	خُوشی
خُس	خُواب	خُسما	خُواجہ
خُس	خُوار	خُسماں	خُواہش
دمساترخواں	دسترنخواں		
درخواست	درخواست		
خاہ-م-خاہ	خواہ	خواہ	
خُسماں	خُشام	خُشام	
خُس (آپنا)	خُوش	خُوش	
خاہر (ہون)	خواہر	خواہر	
خُرد	خُور	خُور	
خُرسیڈ (سُرਜ)	خُرشید	خُرشید	

سیکھ ۱۶

پیو ٹوٹ آدمی

ایک شخص نے کسی پیو ٹوٹ آدمی سے پوچھا کہ
عمر میں وہ بڑا ہے یا اس کا بھائی؟
اس نے جواب دیا کہ مجیرا بھائی چور سے بڑا ہے
لیکن میں ایک سال کے بعد اس کے پر اپر ہو جاؤں
اگر اور اگلے سال اس سے بڑا۔

۱۶ بے دکھ آدمی

ایک ملکہ نے کسی بے دکھ آدمی سے پڑھا کی
عمر میں ہے بڑا ہے جا۔ اُس کا بھائی؟ اُس نے جواب دیا
کی میرا بھائی مُٹھ سے بڑا ہے، لئکن میں ہے ایک سال کے
بڑا۔ اُس کے بڑا بھائی ہے جا۔ اُس کے بڑا بھائی ہے جا۔

سبت ۱۷ می ۲۰۱۸

ہیر بان ڈاکٹر

ایک ڈبل اپلا اور کمزور بھکاری ڈاکٹر کے پاس گھیا اور پوچھا کہ مجھے کون سی بیماری ہے؟ ڈاکٹر نے پہنچتے ہوئے بتایا کہ تجھے بھوک کی بیماری ہے اور اسے کھانا کھلاؤ یا جب بھکاری کا پیٹ بھر گیا تو بولا کہ میرے چار ساتھی بھی اسی بیماری کا شکار ہیں اور ہمیں علاج کے لئے ان کو بھی کل اول گا۔

۶۔ میحر بناں ڈاکٹر

ایک دبھلا-پٹلا اور کم لژور بیکاری ڈاکٹر کے پاس گیا۔ اور پڑھا کیا کہ میں کہنے کے لئے کہاں کھلاؤ یا جب بھکاری ہے؟ ڈاکٹر نے ہمس岱 ہوئے بھائیا کیا کہ ترے بھر کی بیکاری ہے اور اسے کھانا کھلاؤ یا جب بھکاری کا پیٹ بھر گیا تو بولا کہ میرے چار ساتھی بھی اسی بیماری کا شکار ہیں اور ہمیں علاج کے لئے ان کو بھی کل اول گا۔

سبت ۱۸ می ۲۰۱۸

ناواں آدمی اور اس کا گھوڑا

کسی بیوقوف آدمی کا گھوڑا اگم ہو گیا۔ جب اس کے دوست اس کے گھر گئے تو وہ زین پرانا ٹھیک رہا تھا۔ اور خدا کا نشانہ ادا کر رہا تھا۔ اس کے دوستوں نے پوچھا کہ یہ شکر ادا کرنے کا کونسا موقع ہے؟ اس نے جواب دیا کہ شکر ادا کرنے کا موقع اس لئے ہے کہ میں گھوڑے پر سوار نہیں تھا اور نہ میں بھی گھم ہو جاتا۔

۷۔ نادان آدمی اور ٹیس کا پੋڑا

کیسی بے دبڑا آدمی کا پੋڑا گرم ہے گیا۔ نبی ٹیس کے ڈوسڈ ٹیس کے یہ را گاہے تو ہے لامیں پر ماسا ٹک رہا ہا، اور بھدا کا سُکر ادا کر رہا ہا۔ ٹیس کے ڈوسڈ نے پڑھا کیا جے سُکر ادا کرنا کہ کہنے سا مੌکا ہے؟ ٹیس نے جواب دیا کیا سُکر ادا کرنا کہنے سا مੌکا ہے؟ ٹیس لیے ہے کیا میں پوڑے پر سدھا رہ نہیں ہا، ہرنا میں بھی گرم ہے لامیں۔

سیچ ۱۹ میکر ۱۹

پچھے کا جھولان

ایک دن اکبر کی ماں نے اُس کو ڈودھ خرمیدینے کے لئے بازار بھیجا۔ اکبر نے ایک چھوٹا سا برتن اٹھایا۔ اور جلوانی کی ڈکان پر جا کر اس سے ایک کلوگائے کا ڈودھ مانگا۔ جلوانی نے کہا، ”بچہ جان! یہ برتن چھوٹا ہے اور اس میں ایک کلوگائے کا ڈودھ نہیں آ سکتا۔“ اکبر نے کہا، ”تو ایک کلو بکری کا بھی ڈودھ ہے یجھئے۔“

ਬੱਚے کا ٹੋلہ-پن

ਏ� ਦਿਨ ਅਕਬਰ ਕੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਦੂਪ ਖ੍ਰੀਦਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਬਾਜ਼ਾਰ ਭੇਜਾ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਏਕ ਛੋਟਾ ਸਾ ਬਰਤਨ ਉਠਾਇਆ ਅੰਤ ਹਲਵਾਈ ਕੀ ਦੁਕਾਨ ਪਰ ਜਾ ਕਰ ਉਸ ਸੇ ਏਕ ਕਿਲੋ ਗਾਏ ਕਾ ਦੂਪ ਮਾਂਗਾ। ਹਲਵਾਈ ਨੇ ਕਹਾ, “ਬੱਚਾ ਜਾਨ! ਯੇ ਬਰਤਨ ਛੋਟਾ ਹੈ ਅੰਤ ਇਸ ਮੌਕੇ ਏਕ ਕਿਲੋ ਗਾਏ ਕਾ ਦੂਪ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਤਾ।” ਅਕਬਰ ਨੇ ਕਹਾ, “ਤੇ ਏਕ ਕਿਲੋ ਬੱਕਰੀ ਕਾ ਹੀ ਦੂਪ ਦੇ ਦੀਜੀਏ।”

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਸੰਬਰ	1982
ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸਤੰਬਰ	1986
ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਫਰਵਰੀ	1991
ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਅਕਤੂਬਰ	1994
ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ਦਸੰਬਰ	1998
ਛੇਵੀਂ ਵਾਰ ਅਕਤੂਬਰ	2002
ਸੱਤਵੀਂ ਵਾਰ ਮਈ	2008
ਅੱਠਵੀਂ ਵਾਰ ਅਗਸਤ	2013
ਨੌਵੀਂ ਵਾਰ ਸਤੰਬਰ	2017

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪ੍ਰਿੰਟਰ:

ਪ੍ਰਿੰਟਵੈਲ, 146, ਇੰਡ. ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ